

Табдулла Мурудов
1896

ГОРОДА
НАЗНИ
1896

ЛИМЖАН
РАШИМОВ

Табдулла
Мурудов

Татар халкының сөекле шагыйре Габдулла
Тукайның Казан чоры ижаты.

*

Мин хэзер Казанда инде. Уральскида вакыт шуны сөйли-сөйли авыз суларым кибеп бетдеге вә шунда бару хақында шигырьләр яздыкым Казанда инде!.. Монда күңелле. Дус – иш, зыялылар күп, сөйләшәбез, көлешәбез, укыйбыз...

*

(Г.Тукайның Г.Кариевка язган хатыннан, 1907)

*

*

1907 нче елның көзеннән Тукайның Казан чоры – халкына, Ватанына шигъри сүзен әйтер өчен бирелгән биш ел да сигез айлык дәверә башлана. Казан... Ул – ниңди шәһәр аның ниңди үзенчәлекләре, ниңди культурасы, рухи байлыгы бар? Казан үзенең мәшһүр университеты, андагы математика, химия мәктәбе белән бөтен Россия империясенең гыйлем үзәкләреннән берсе була. Университетның типографиясе татар һәм урта Азия – Казакъстан халыклары өчен бик күп уку китаплары, дәреслекләр бастырып бу халыкларны агартуга зур өлеш кертә. Университеттагы Көнчыгыш факультетында демократик карашлы галимнәр зур тәэсир ясаган: монда профессор Готвальдар, Катановлар һ.б. белән Мәржаниләр, Насыйрилар Болгар тарихын, татар фольклорын өйрәнгәннәр.

*

Казанга килгәндә ул әле “кечкен генә гәүдәле, өстенә иңбашлары төшөп тора торган киём кигән, бер күзенә берәз ак төшкән, йонсыз-төксез, өтек кенә бер малай” була. [4]

*

Шушы кайтудан алып соңгы көннәренә кадәр Г.Тукай Казанда яши. Шагыйрь биредә шәкертләр һәм студентлар акчаларына чыгарыла торган “Әльислах” газетасы белән якын ижади элемтә урнаштыра. Шул чордагы газеталарга караганда, “Әльислах” иң демократик, иң прогрессив газета була. 1908 нче елның ахырларына кадәр Г.Тукай “Әльислах”ның әдәбият бүлеген алып бара. Газетаның һәр номерына диарлек шигырьләрен биреп тора. Газет чыгачак кичне Вафа Бәхтияров белән бергә типографияга бара ул. “Тукай анда шигырьләренең корректурасын карый. Вафа Бәхтияровның эше беткәнчә, типография конторасының өстәленә яки өйгән көгазьләр өстендә ятып йоклый, яки жырлап утыра торган була. Тукай “Әльислах”та бирелеп, һәрбер эшкә ярдәм итә

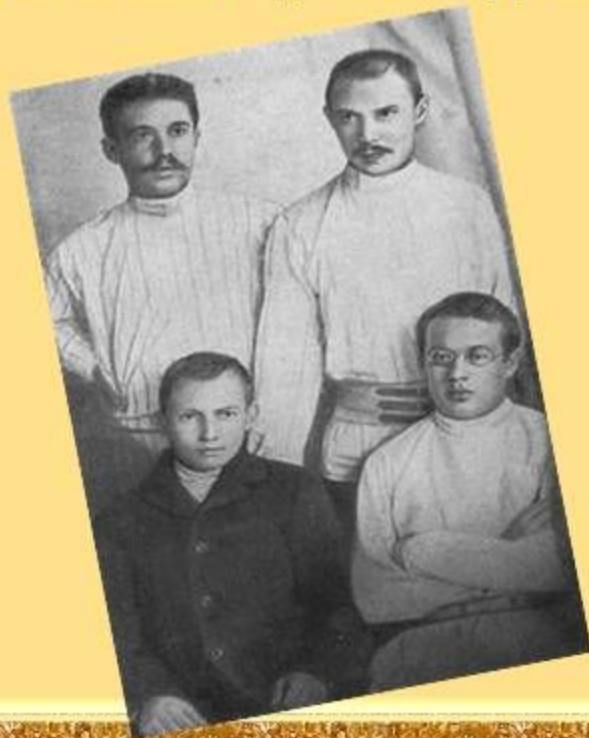
- * Ләкин, Г.Камал сүзләре белән әйткәндә, “ярлы оешманың барлы-юклы акчасы Г.Тукайның тормышын тәэмин итә алмыйлар”.
- * Ф.Әмирхан, Г.Камал ерак Уральскидан килгән Тукайны Казан һәм аның эчке дөньясы белән таныштыралар, эчкерсез күңелле яңа дуска эшлекле киңәшләр бирәләр.
- * Казан – университетлы, институтлы, берничә гимназияле, күп санлы реальное училищелы, мәдрәсәле, бик күп клублы, әллә ничә төрле жәмгыятьле шәһәр. Әллә ничә газета-журнал, әллә ничә типография бар анда. Тукай, Казанга килгәч төгәләп шул культура-мәгърифәт атмосферасына чумып, иң кирәкле ике юнәлешне сайлап ала: халык әдәбиятын күтәрү һәм яшь буын өчен әсәрләр, уку китаплары, дәрәсләкләр язду. Тукай балалар әдәбиятына һәм халык әдәбиятын өйрәнү, бастырып чыгару эшенә нигез сала. Аның Казандагы кыска гомерендә балалар өчен булган унөч, халык ижаты буенча дүрт, барлыгы утыздан артык китабы чыга.
- * Казанда Тукайның энергиясе яңа, киң майдан сорый. 1910 нчы елның башында журналист Әхмәт Урманчиев редакторлыгында сатирик журнал “Ялт-йолт” чыга башлый. Тукай бөтен көчен шушы журналга бирә, сатирик әсәрләренең бик күбесе “Ялт-йолт”та басыла. Ул шәһәрнең ижтимагый эшләрендә актив катнаша. Әйттик, “Шәрык клубы” программасындагы кичәләрдә концертлар, лекцияләрне оештыруда Г.Коләхмәтов, Ф.Әмирхан, Ф.Агеев, С.Рахманколы кебек алдынгы карашлы яшьләр белән бергә эшли. Концертларда үзе чыгыш ясы. 1910 нчы елның 15 нче апрелендә “Шәрык клубы”нда халык ижаты буенча лекция укып, шәһәр яшьләрен таң калдыра.

Казан чоры

1907нче елның көзеннән Тукайның Казан чоры — халкына, Ватанына шигъри сүзен әйтер өчен бирелгән биш ел да сигез айлык дәвере башлана. Тукай Казанга килүгә «Әл-ислах» газетасында, «Яшен» журналында актив катнаша башлый. Яңа дуслар да табыла. Болар: Фатих Әмирхан, Хөсәен Ямашев, Кәбир Бәкер, В.Бәхтияров, Галиәсгар Камал, С.Рахманколы, Гафур Коләхмәтов, берәз соңрак — Сәгыйть Сүнчәләй. Габдулла үзе теләгән әдәбият, журналистика өлкәсенә чума.

1. کتاب «یا لکی قرانت» (Yalaki Quran) - نسخه خطی، قرن ۱۲ هجری قمری. این کتاب یکی از مهم‌ترین آثار ادبی و تاریخی است که به دلیل سبک خاص نگارش و محتوای ارزشمندش شناخته می‌شود.

2. کتاب «ادبیات» (Adbiyat) - نسخه خطی، قرن ۱۳ هجری قمری. این کتاب شامل مجموعه‌ای از اشعار و نثرهای کلاسیک است که به سبک نستعلیق نوشته شده است.

3. کتاب «دیوانی» (Diwani) - نسخه خطی، قرن ۱۴ هجری قمری. این کتاب شامل اشعار و نثرهای دیوانی است که به سبک نستعلیق نوشته شده است.

4. کتاب «شعر لری» (Shairi) - نسخه خطی، قرن ۱۵ هجری قمری. این کتاب شامل اشعار و نثرهای شعری است که به سبک نستعلیق نوشته شده است.

5. کتاب «یا لکی قرانت» (Yalaki Quran) - نسخه خطی، قرن ۱۲ هجری قمری. این کتاب یکی از مهم‌ترین آثار ادبی و تاریخی است که به دلیل سبک خاص نگارش و محتوای ارزشمندش شناخته می‌شود.

6. کتاب «شعر لری» (Shairi) - نسخه خطی، قرن ۱۵ هجری قمری. این کتاب شامل اشعار و نثرهای شعری است که به سبک نستعلیق نوشته شده است.

Тукай еш чыгыш
ясаган
“Шәрык клубы”
бинасы

1913 елның 15 апрелендә (иске стиль буенча 2 апреле) бөек шагыйрь Габдулла Тукайның гомере өзелә. Казан шәһәренең моңа кадәр андый күп халык жыйган җеназа күргәне булмый...

Туган тел җырчысы

Казандагы Г.Тукай музееенда шагыйрьнең нинди шәхси әйберләре саклана?

Витринада - чигелгән түбәтәй, читекләр. Болары Габдулланың Казанда үз гомерендә беренче тапкыр булган вакыты истәлекләре. Музейда ул вакытларда авыл мәдрәсәләрендә дәреслекләр булып торган "Иман шарты", "Хәфтияк", "Бәдәвам" китапларын күрергә була.

Тукайның башмаклары.

Кургашыннан коелган савыт.

Фаянс тартмачык(карандаш савыты).